

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

КОРОБЦОВА ДАР'Я ВІКТОРІВНА

УДК 351.72 (477)

ПРИНЦИПИ БЮДЖЕТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному університеті внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України.

Науковий керівник:

доктор юридичних наук, професор
ГЕТМАНЕЦЬ Ольга Петрівна,
Харківський національний
університет внутрішніх справ,
завідувач кафедри правових основ
господарської діяльності.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України
МОНАЄНКО Антон Олексійович,
Класичний приватний університет,
проректор з наукової роботи;

кандидат юридичних наук
ШКАРУПА Костянтин Валерійович,
Інститут кримінально-виконавчої служби,
доцент кафедри загальноюридичних
дисциплін.

Захист відбудеться 29 вересня 2016 р. о 13 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.700.01 у Харківському національному університеті внутрішніх справ за адресою: 61080, м. Харків, просп. Льва Ландау, 27.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Харківського національного університету внутрішніх справ за адресою: 61080, м. Харків, просп. Льва Ландау, 27.

Автореферат розісланий 29 серпня 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л.В. Могілевський

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Розвиток бюджетних відносин в Україні пов'язаний із радикальними перетвореннями, які відбуваються у зв'язку з реформуванням бюджетного законодавства у 2010 році, із завданнями щодо децентралізації владних повноважень і новим адміністративним устроєм, з створенням сучасної, правової, демократичної держави, яка орієнтована на європейські цінності. Відповідно до процесу децентралізації в Україні на законодавчому рівні, на рівні центральної виконавчої влади і місцевого самоврядування, потрібні зміни у бюджетному законодавстві, які обумовлені визначенням нових правових вимог формування бюджетної системи, відтворення бюджетного процесу, бюджетної діяльності держави та органів місцевого самоврядування. Створення нового правового поля бюджетних відносин потребує чітких, адекватних сучасності, зрозумілих і якісних принципів бюджетного права.

Бюджет є обов'язковим, важливим і необхідним атрибутом державності. Відносини, що складаються у процесі формування, розподілу, використання та контролю бюджетних коштів, регламентуються нормами бюджетного права і потребують досконалості у визначеності та застосуванні. З'ясування принципів бюджетного права сприяє встановленню сталих наукових закономірностей у розвитку бюджетних відносин, імперативних вимог, які спрямовані на досягнення цілей, завдань і конкретних результатів діяльності учасників бюджетного процесу та забезпечують ефективне, результативне і цільове використання бюджетних коштів. Тому важливого значення, з урахуванням прав і інтересів учасників бюджетного процесу та з метою захищеності інтересів бюджетних споживачів, набувають питання визначення принципів бюджетного права.

Аналіз сучасної наукової літератури показує, що нині бюджетне право – це складне правове утворення, яке має вирішальне значення для управління бюджетними коштами та здійснення контролю за дотриманням бюджетного законодавства, сутність якого, зокрема принципів, розглядається юристами, економістами, політологами по-різному, і в залежності від завдань розгляду визначаються види та характеристика цих принципів. Складність окреслення принципів бюджетного права пов'язана також із відсутністю єдності поглядів на структуру бюджетного права та його місце в системі фінансового права, з ігноруванням відмінностей підходів до визначення принципів

бюджетного права як науки і навчальної дисципліни, що, на наш погляд, і обумовлює існування численних принципів, які не узгоджуються зі згаданою вище значимістю даного правового утворення для держави.

Таким чином, надзвичайної наукової актуальності набуває переосмислення принципів бюджетного права як своєрідного підгалузевого утворення у системі права України, яке має бути здійснено з урахуванням останніх тенденцій розвитку вітчизняної правової науки.

Питання філософського значення принципів у праві, а також значення і видів галузевих принципів права досліджувалися у наукових працях відомих теоретиків права, а саме: С. С. Алексєєва, В. А. Бачиніна, Л. Л. Богачової, А. М. Васильєва, О. Г. Данильяна, В. І. Кузнецова, А. М. Колодія, В. М. Корецького, В. В. Лазарева, В. М. Оніщенко, П. М. Рабиновича, О. Ф. Скакун, О. В. Старчук, Р. Й. Халфіної, Л. С. Явича та інших.

Окремі положення дисертаційного дослідження спираються на праці відомих вітчизняних вчених – представників науки фінансового і адміністративного права: В. Б. Аверьянова, А. А. Алексєєва, Є. А. Алісова, О. Ф. Андрійко, О. М. Бандурки, Л. К. Воронової, О. П. Гетманець, А. Т. Комзюка, М. П. Кучерявенка, Т. А. Латковської, К. Б. Левченко, В. С. Мельника, А. О. Монаєнка, О. М. Музичука, О. А. Музики-Стефанчук, В. Л. Нагребельного, С. О. Ніщिमної, А. А. Нечай, О. П. Орлюк, П. С. Пацурківського, О. В. Покатаєвої, Н. Ю. Пришви, Ю. Ю. Пустовіт, Л. А. Савченко, О. Ю. Синявської, О. В. Солдатенко, М. В. Старинського, В. Д. Чернадчука, О. В. Чернадчука, Н. Я. Якимчук, а також російських вчених К. С. Бельського, М. В. Карасєвої, Ю. А. Крохіної, А. Н. Козиріна, Н. І. Хімічевої та інших.

Проте, не зважаючи на велику кількість норм правового регулювання бюджетних відносин і наукових праць присвячених визначенню різних принципів правового регулювання видів бюджетної діяльності, залишаються актуальними питання удосконалення правового забезпечення бюджетних відносин в сучасних умовах розвитку фінансових відносин в Україні, шляхом встановлення принципів бюджетного права.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до вимог Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», п. 3 розділу «Проблеми формування національної правової системи України» Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2011–2015 рр., затверджених 24 вересня 2010 р. загальними зборами

Національної академії правових наук України, а також розділу 19 Пріоритетних напрямів наукових досліджень Харківського національного університету внутрішніх справ на 2011–2014 рр., схвалених Вченою радою ХНУВС 27 грудня 2010 р. (протокол № 10), комплексних науково-дослідних тем Харківського національного університету внутрішніх справ «Законотворча та законодавча діяльність в Україні» (номер державної реєстрації 0113U008189).

Мета і задачі дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає у тому, щоб на основі аналізу чинного законодавства України, а також міжнародних актів, відповідних підзаконних нормативно-правових актів, узагальнення історичних, зарубіжних та вітчизняних сучасних наукових теорій визначити принципи бюджетного права України.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі дослідницькі задачі:

- визначити поняття та ознаки принципів бюджетного права;
- з'ясувати сутність загальноправових та загальних фінансово-правових принципів у системі принципів бюджетного права;
- уточнити критерії класифікації принципів бюджетного права та охарактеризувати їх види;
- встановити міст принципів бюджетно-матеріальної діяльності в системі принципів бюджетного права;
- охарактеризувати поняття та зміст принципів бюджетного процесу як інституту бюджетного права;
- окреслити принципи міжбюджетних відносин в умовах сучасного бюджетно-правового регулювання;
- узагальнити судову практику як форму вияву принципів бюджетного права України;
- розкрити правові можливості бюджетного законодавства як зовнішньої форми закріплення принципів бюджетного права і встановити напрями його удосконалення.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають у сфері регулювання принципів бюджетного права України.

Предмет дослідження становлять принципи бюджетного права України.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертації є сукупність методів і прийомів наукового пізнання. Їх застосування обумовлюється системним підходом, що дає можливість досліджувати проблеми в єдності їх соціального змісту і юридичної форми. За допомогою логіко-семантичного методу поглиблено понятійний апарат (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3). Методи класифікації, системно-структурний, системно-функціональний методи застосовано для

визначення окремих видів та підвидів принципів, норм та інститутів бюджетного права (підрозділи 1.3, 2.1, 2.2, 2.3). Формально-логічний метод використано при визначенні особливостей судової практики як форми закріплення принципів бюджетного права. Метод абстрагування та узагальнення використаний у обґрунтуванні сформульованого у роботі поняття «прецедентна форма принципів бюджетного права». Структурно-функціональний метод сприяв з'ясуванню сутності законодавчого закріплення інституційних принципів бюджетного права. Теоретико-прогностичний метод застосовано при обґрунтуванні правових можливостей гармонізації бюджетного законодавства України із законодавством Європейського Союзу через законодавче закріплення принципів бюджетного права (розділ 3).

Науково-теоретичне підґрунтя для виконання дисертації склали наукові праці фахівців у галузі філософії, соціології, теорії держави і права, фінансового, бюджетного, адміністративного права, інших галузевих правових наук, економічної теорії, теорії управління, у тому числі зарубіжних вчених. Нормативною основою роботи є Конституція України, Бюджетний кодекс України, чинні законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти, які містять норми бюджетного права, а також визначають механізми їх застосування. Окрема увага була приділена вивченню рішень Конституційного Суду України, а також рішень адміністративних судів України.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дисертація є одним з перших комплексних досліджень принципів бюджетного права України в сучасних умовах розвитку суспільних відносин. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень і висновків, запропонованих особисто здобувачем. Основи з них такі:

вперше:

- обґрунтовано необхідність введення в чинне бюджетне законодавство загальних принципів бюджетного права, таких як: цілеспрямованість і правова визначеність бюджетних програм, строковість і періодичність, правова захищеність бюджетів, узгодженість бюджетної політики та відповідальності, дія яких поширюється на всі інститути, що складають систему бюджетного права як підгалузі фінансового і ґрунтуються на загальноправових та загальних фінансово-правових принципах;

- доведено, що принцип правової захищеності бюджетів потрібно ввести як загальний принцип у систему принципів бюджетного права, оскільки він визначає, що бюджетні асигнування складаються, і затверджуються відповідно до бюджетних призначень і,

враховуючи мету здійснення державних програм соціального захисту громадян, доводяться до розпорядників бюджетних коштів у запланованих та профінансованих трансфертах, що визначаються на стадії складання місцевих бюджетів у міжбюджетних угодах;

– визначено, що принципи бюджетного права мають дві зовнішні текстуальні форми закріплення прецедентну та законодавчу, основною відмінністю яких є потенційні правові можливості регуляторного впливу принципів бюджетного права на суб'єктів бюджетних правовідносин, тобто ці принципи адресовані визначеному колу суб'єктів та застосовуються до конкретних категорій справ (прецедентна форма) або адресовані неперсоніфікованим суб'єктам бюджетного права та розраховані на невизначену кількість разів застосування;

удосконалено:

– підходи до класифікації принципів бюджетного права і доведено, що за таким критерієм як дія у правовому просторі принципи бюджетного права поділяються на загальні, дія яких поширюється на всі інститути, що складають систему бюджетного права, та спеціальні або інституційні, які за сферою функціонування інститутів бюджетного права поділяються на принципи регулювання бюджетно-матеріальних відносин (принципи бюджетної системи), принципи бюджетного процесу та принципи міжбюджетних відносин;

– визначення системи принципів бюджетно-матеріальної діяльності, до яких належать наступні: принцип правової рівності бюджетів, що складають бюджетну систему України; принцип доступності до загальносуспільних потреб та достатності їх бюджетного фінансування; принцип незалежності бюджетної системи від політики;

– розуміння принципів правового регулювання міжбюджетних відносин, що доцільно покласти в нормативно-правове забезпечення таких принципів як: принцип бюджетного федералізму; принцип децентралізації; принцип заохочувального стимулювання розвитку місцевих бюджетів; принцип рівноправності суб'єктів бюджетних відносин; принцип європейського спрямування як перспективи розвитку бюджетного законодавства;

дістали подальшого розвитку:

– підходи до визначення сутності принципу узгодженості бюджетної політики як загального принципу бюджетного права, що дозволяє не тільки державі, а й органам місцевого самоврядування брати участь у бюджетному процесі шляхом надання бюджетних запитів на фінансування запланованих потреб з їх подальшим обов'язковим врахування при бюджетному плануванні, а також з

метою вирішення нагальних проблем, що виникають у процесі виконання бюджетів, шляхом надання права на укладення договорів про розподіл субвенцій між розпорядниками бюджетних коштів протягом бюджетного періоду;

– підходи до визначення сутності принципів бюджетного процесу, головна мета яких полягає у забезпеченні стабільності та прогнозованості фінансових планів держави на відповідний бюджетний період з мінімізацією змін та доповнень до них, що сприятиме утворенню сприятливого економічного середовища на засадах економічної свободи і вільного руху капіталів для потенційних довгострокових капіталовкладень;

– підходи щодо Характеристики принципів-норм та принципів, що виводяться з норм бюджетного права, зокрема розкрито відмінності їхнього регуляторного впливу на бюджетні правовідносини по колу осіб (персоніфіковані та неперсоніфіковані) та межі застосування (конкретні юридичні справа, всі категорії юридичних справ)

– розуміння форм нормативного вирізу принципів бюджетного права, зокрема доповненої ці форми прецедентною формою принципів бюджетного права під якою слід розуміти зовнішнє текстуальне закріплення, невизначених законодавчо, принципів бюджетного права у судових актах Європейського суду з прав людини, Конституційного суду України та Верховного суду України, яким надана формальна обов'язковість при вирішенні аналогічних справ.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що вони становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес:

– у науково-дослідній сфері – основні положення та висновки дисертації можуть бути основою для подальшої розробки теорії бюджетного права;

– у правотворчості – у результаті дослідження сформульовано низку пропозицій щодо вдосконалення статей Бюджетного кодексу України з питань встановлення нових принципів бюджетного права та бюджетної діяльності, міжбюджетних відносин та відповідальності за порушення бюджетного законодавства;

– у правозастосовній діяльності – результати дисертаційного дослідження може бути використано суб'єктами бюджетних правовідносин під час розробки та затвердження проектів Державного бюджету та місцевих бюджетів (*Акт впровадження в практичну діяльність Новоіванівської сільської ради Лозівського району Харківської області від 26 травня 2016 року*);

– у навчальному процесі – матеріали дисертації знайшли застосування у процесі проведення семінарських та практичних занять з дисциплін «Фінансове право», «Податкове право» та «Бюджетне право» в Харківському національному університеті внутрішніх справ (*Акт впровадження у навчальний процес Харківського національного університету внутрішніх справ від 30 травня 2016 року*).

Апробація результатів дисертації. Підсумки розробки проблеми в цілому, окремі її аспекти, одержані узагальнення і висновки було оприлюднено дисертантом на міжнародних науково-практичних конференціях, семінарах та круглих столах: «Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні засади та історико-правові проблеми» (Харків, 2015), «Тенденції та пріоритети реформування законодавства України» (Херсон, 2015), «Проблеми забезпечення прав і свобод людини, їх захисту в країнах Європи» (Луцьк, 2015), «Людина, суспільство і держава в умовах реформ та інновацій» (Київ, 2016), «Актуальні питання реформування правової системи» (Луцьк, 2016).

Публікації. Основні положення та висновки дисертації відображено у шести наукових статтях, з яких п'ять опубліковано у наукових фахових виданнях України, одну – у іноземному науковому виданні, а також у п'яти тезах наукового повідомлення на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, поділених на вісім підрозділів, висновків і списку використаних джерел. Повний обсяг дисертації становить 244 сторінки. Список використаних джерел складається з 271 найменувань і займає 28 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертації, визначаються її зв'язок з науковими планами та програмами, мета і задачі, об'єкт та предмет, методи дослідження, розкривається наукова новизна та практичне значення одержаних результатів, наводяться відомості про апробацію результатів дослідження та публікації.

Розділ 1 «Загально-теоретичний аналіз принципів бюджетного права» складається з трьох підрозділів, які присвячені аналізу визначень поняття «принципи права» та їх особливостей, а також встановленню місця і значення бюджетного права України в системі права, з'ясуванню сутності загальноправових принципів і загальних принципів фінансового права, узгодження підстав класифікації та ознак принципів бюджетного права

У підрозділі 1.1 *«Поняття та ознаки принципів бюджетного права»* на основі аналізу поняття «принципи права» доведено, що принципи права у фінансових та бюджетних відносинах характеризуються, як універсальними рисами, так і особливими, притаманними тільки цим специфічним сферам суспільних відносин. Залежність принципів права від умов економічного стану країни пов'язана з наслідками їх реалізації, іноді негативними. До рис, що характеризують правові принципи взагалі та у бюджетному праві також, належать: універсальність, ідеальність, вимогливість, правотворчість, правозмістовність, регулятивність, ціннісна і правоохоронна спрямованість, тобто принцип формує ціннісно-нормативний образ правової дійсності. До негативних характеристик принципів права у бюджетних відносинах відносяться такі, як загальність, декларативність, відірваність від бюджетних потреб та відсутність механізму реалізації цих принципів. З'ясовано, що бюджетне право України має власну історію розвитку як правовий інститут, наукова категорія і навчальна юридична дисципліна. З цих позицій доведено, що принципи бюджетного права – це принципи побудови системи бюджетного права саме як підгалузі фінансового права

У підрозділі 1.2 *«Загальноправові та загальні фінансово-правові принципи у системі принципів бюджетного права»* розглянуто види загальноправових принципів з урахуванням галузевої специфіки і види принципів фінансового права, що дозволило визначити їх вирішальний вплив на формування принципів бюджетного права і визначити, як основу, на яку спираються принципи бюджетного права.

Доведено, що загальноправові принципи, тобто принципи верховенства права, законності, пріоритету прав і свобод людини, справедливості, рівності, єдності, відповідальності за вину, переконання та примусу тощо, належать до важливих принципів регулювання бюджетних відносин, проте система принципів бюджетного права не обмежується ними і містять ще й особливі правові положення, що разом охоплюють підставу правового регулювання бюджетних відносин. Наголошено, що загальні фінансово-правові принципи у бюджетному праві лежать в основі побудови системи бюджетних відносин і тісно пов'язані із принципами бюджетного права. До загальних фінансово-правових принципів, що мають вплив на бюджетні відносини належать такі, які відображають особливості правових форм регулювання фінансових відносин, тобто наступні: плановості, самостійності суб'єктів

фінансових правовідносин, гласності, федералізму та пріоритету публічних фінансових інтересів над приватними.

У підрозділі 1.3 *«Класифікація і характеристика видів принципів бюджетного права як підгалузі фінансового права»* на підставі критеріїв класифікації принципів бюджетного права визначено їх види. Доведено, що за формою нормативного закріплення принципи бюджетного права поділяються на такі, що встановлюються Конституцією України, і такі, що встановлюються іншими нормативно-правовими актами. За таким критерієм, як сфера дії у правовому просторі вони поділяються на загальні та спеціальні (інституційні). За критерієм - призначення в регулюванні бюджетних відносин, принципи бюджетного права реалізуються як правотворчі, правозастосовні та правоохоронні.

Розглянуто загальні принципи бюджетного права. Обґрунтовано, що принцип цілеспрямованості і правової визначеності бюджетних програм більш точно відповідає заданим цілям правового регулювання бюджетних відносин ніж принцип цільового використання бюджетних коштів, тому що його дія охоплює сукупність заходів з планування бюджетів, їх затвердження, визначення та використання бюджетних асигнувань тощо, спрямованих на досягнення єдиної мети, завдань та очікуваних результатів, що покладаються на розпорядника бюджетних коштів бюджетним законодавством протягом встановленого бюджетного періоду. Принцип строковості та періодичності, як загальний принцип бюджетного права, визначає особливості нормативно-правових актів про бюджет, оскільки бюджети приймаються на календарний рік у встановленій законом процедурі і формі, оновлюючи бюджетні відносини, та мають кількісні, часові і цільові обмеження. Принцип правової захищеності у бюджетному праві встановлює бюджетні призначення та асигнування, які повинні складатися, затверджуватися та використовуватися відповідно до бюджетного законодавства з метою здійснення державних програм соціального захисту і доводитися до розпорядників бюджетних коштів у визначених та профінансованих трансфертах з державного бюджету місцевим бюджетам або у міжбюджетних угодах. Визначено, що принцип узгодженості бюджетної політики дозволяє не тільки державі, а і органам місцевого самоврядування брати участь у бюджетному процесі шляхом надання бюджетних запитів на фінансування запланованих потреб. Доведено, що для забезпечення ефективного та стабільності бюджетного процесу і дотриманості законності у бюджетній діяльності важливе значення має зміна чинних принципів ст. 7 Бюджетного кодексу України на запропоновані загальні принципи бюджетного права.

Розділ 2 «Характеристика сутності інституційних принципів бюджетного права України» складається з трьох підрозділів, у яких досліджено зміст та особливості спеціальних принципів бюджетного права за структурою бюджетних відносин.

У підрозділі 2.1 *«Зміст принципів бюджетно-матеріальної діяльності в системі принципів бюджетного права»* встановлено, що бюджетна діяльність має матеріальний, предметний, перетворюючий зміст, що складається із сукупності дій та операцій, які пов'язані з вирішенням цілого кола проблем щодо забезпечення фінансових інтересів та бюджетних потреб суб'єктів бюджетних правовідносин. Враховуючи подвійну сутність категорії «бюджетна система», її значення у бюджетному праві як моделі побудови правовідносин, що складаються між ланками бюджетної системи і визначаються бюджетно-матеріальними нормами, принципи бюджетно-матеріальної діяльності можливо розглядати як принципи регулювання матеріальних бюджетних правовідносин.

Враховуючи загальні принципи бюджетного права, а також значення бюджетної системи для держави та регіонів, зміст поняття «бюджет» і соціальне спрямування бюджетних фондів, до принципів побудови бюджетної системи України, тобто до принципів бюджетно-матеріальної діяльності, віднесено наступні: принцип правової рівності бюджетів, що складають бюджетну систему України; принцип доступності до загальносуспільних потреб та достатності їх бюджетного фінансування; принцип незалежності бюджетної системи від політики.

Визначено, що принцип правової рівності бюджетів, що складають бюджетну систему України, означає рівність у визначенні бюджетних повноважень усіх учасників бюджетного процесу.

Зазначено, що принцип доступності до загальносуспільних потреб та достатності їх бюджетного фінансування залежить від наявних фінансових ресурсів у бюджетах, що складають бюджетну систему. З цих позицій дуже важливо переглянути джерела наповнення доходної бази місцевих бюджетів. Доведено, що принцип незалежності бюджетної системи від політики має важливе значення для здійснення стабільної, зваженої, матеріальної бюджетної діяльності.

У підрозділі 2.2 *«Поняття та зміст принципів бюджетного процесу як інституту бюджетного права»* аналізується бюджетний процес як унікальна правова конструкція, що характеризується власними особливостями побудови, але пов'язана з іншими інститутами бюджетного права. Підхід до розмежування принципів бюджетного права і принципів бюджетного процесу обумовлено

структурою побудови бюджетних правовідносин та особливостями змісту бюджетного процесу. Авторська позиція спирається на те, що принципи бюджетного права є визначальними вимогами побудови всіх інститутів бюджетного права і всіх напрямів правового регулювання бюджетних відносин, а принципи бюджетного процесу визначають основи побудови бюджетно-процесуальної діяльності.

Розглянуто досвід Європейського парламенту при плануванні бюджету Європейського Союзу, що дозволяє стверджувати, про необхідність усунення окремих негативних явищ, які притаманні учасникам бюджетного процесу на першій та другій його стадії і враховувати фактори, які загрожують перетворити бюджетний процес із правотворчості в процедуру затвердження закону про бюджет. На підставі цього досвіду доведено, що принципи бюджетного процесу потребують розгляду з позицій як загальних правових правил поведінки суб'єктів бюджетних правовідносин, так і з позицій особливостей бюджетно-процесуальної діяльності учасників бюджетного процесу. Аналіз сучасного економічного і політичного становища України порівняльно з країнами ЄС і стан адаптації українського законодавства до законодавства ЄС в бюджетних відносинах доводить необхідність впровадження в чинне законодавство чітких вимог щодо бюджетних повноважень учасників бюджетної діяльності на кожній стадії бюджетного процесу.

У підрозділі 2.3 *«Принципи міжбюджетних відносин в умовах сучасного бюджетно-правового регулювання»* проаналізовано основні ідеї, вихідні положення, що витікають з нормативно-правового забезпечення міжбюджетних відносин і відображають його суттєві положення.

Доведено, що міжбюджетні відносини як відносини, що мають публічний (загальносуспільний) характер, мають виходити з їх значущості не лише для конкретних відносин між визначеними суб'єктами, насамперед державою та певним регіоном, але й для інших потенційних суб'єктів міжбюджетних відносин. Забезпечення наповнення місцевих бюджетів за рахунок власних надходжень є першочерговим завданням всієї фінансової системи певної територіальної громади.

На підстав розгляду двох форм субсидіарності доведено необхідність впровадження в бюджетну діяльність принципу субсидіарності, який встановлює першочерговість фінансування потреб безпосереднього бюджетного споживача. Спираючись на Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020», затверджену Указом Президента України від 12 січня 2015 р. визначено, що одним з основних принципів регулювання бюджетних відносин є

децентралізація. Враховуючи те, що фіскальна децентралізація дає простір для інновацій, нестандартних рішень, розширює можливості для участі місцевої влади у розвитку підконтрольної їй території, сприяє підвищенню ефективності послуг, що надаються населенню, встановлено, що вона є особливо привабливою в умовах економічного становища України.

Для вирішення завдань соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних формувань, усунення розбіжностей у фактичному розвитку регіонів, покращення фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування пропонується стимулювати збільшення власної дохідної бази місцевих бюджетів і розробити прозорий механізм, який буде забезпечувати компенсацію втрат власних доходів місцевих бюджетів на фінансування делегованих повноважень.

Розділ 3 «Правові форми реалізації принципів бюджетного права в умовах реформування бюджетних відносин в Україні» складається з двох підрозділів, присвячених аналізу правових форм закріплення принципів бюджетного права в умовах реформування бюджетного законодавства України, визначенню особливостей вияву цих принципів у судовій практиці та специфіки закріплення інституційних принципів бюджетного права у законодавстві.

У підрозділі 3.1 *«Судова практика як форма вияву принципів бюджетного права України»* досліджена специфіка бюджетних відносин, розподіл повноважень органів державної влади у частині формування, розподілу та використання відповідних бюджетів, неоднозначність тлумачення загальноправових принципів щодо соціальних виплат за рахунок бюджетних коштів, що доводить доцільність соціального запиту на формулювання нового принципу бюджетного права – бюджетної захищеності. Судова практика підтверджує необхідність удосконалення бюджетного законодавства шляхом закріплення у ньому принципу захищеності бюджетів.

У сучасних умовах недосконалості законодавства вияв принципів бюджетного права у судовій практиці виконує правозаповнювальну функцію задля забезпечення законності і однозначності правозастосовної практики в юридичних справах принципового характеру. Також слід зазначити, що принципи бюджетного права, які закріплені законодавчо, у більшій мірі здатні вплинути на рівень правопорядку та законності у бюджетній сфері, ніж ті принципи, які виводяться з норм бюджетного права. Остання група принципів реалізується переважно у судовій практиці. Вважаємо, що бюджетне законодавства має приділити більше уваги принципам бюджетного

права з метою забезпечення їх реалізації у правозастосовній діяльності не лише судових органів, а й інших уповноважених суб'єктів.

Доведено застосування судами принципів бюджетного права як тих, що закріплені законодавством, так і тих, що виводяться з його норм. Однак якщо прецедентна судова практика у своїх актах прямо посиляється на принципи шляхом їх текстуального закріплення, то поточна судова практика не містить таких посилань, натомість поточна судова практика застосовує принципи бюджетного права через посилання на акти вищих судових органів, в яких закріплено такі принципи.

Зовнішню форму закріплення принципів бюджетного права можна вважати прецедентною, оскільки не всі принципи бюджетного права, що містяться в судових актах, мають текстуальне закріплення в нормативно-правових актах бюджетного законодавства. Однак така форма закріплення принципів бюджетного права обмежує коло суб'єктів застосування цих принципів та не дає можливості задіяти їх наскрізний характер до всіх бюджетних відносин, які потребують орієнтації на ці принципи.

У *підрозділі 3.2 «Напрями удосконалення бюджетного законодавства України як форми реалізації принципів бюджетного права»* досліджено властивості взаємозв'язку закону та судової практики з метою розкриття регуляторного впливу принципів бюджетного права на бюджетні відносини, їх впорядкування і удосконалення. Аналіз судової практики застосування бюджетного законодавства довів, що принципи бюджетного права у повній мірі знаходять свій вияв у цьому виді юридичної практики. Реагуючи на суперечливі правові ситуації, акти судових органів викривають як недоліки законодавства, так і його вади відносно реалізації ключових ідей у бюджетному праві. При цьому, формулюючи власні висновки щодо законності у діях тих чи інших суб'єктів права, судова практика надає шлях вирішення правового спору. Саме цей шлях і є правовою моделлю удосконалення та оптимізації бюджетного законодавства.

Наголошено, що забезпечення бюджетної стабільності та захищеності як ознак бюджетної діяльності є базисом для реалізації державою своїх функцій. Визначено, що питання недосконалості бюджетної діяльності в Україні на відповідні роки зумовлені не тільки економічними проблемами, а і залежністю від рівня реалізації принципів бюджетного права у практичній діяльності. Встановлено, що побудова будь-якого правового масиву, оформленого у законодавство, спрямована на реалізацію суб'єктивних прав та обов'язків. При цьому рівень соціально-економічного розвитку в державі визначально впливає на формування нових правових ідей, що

характеризують соціальні цінності в даному суспільстві. Саме тому, аргументуючи свої дії, суб'єкти правотворчості та правозастосування формують практику реалізації нових соціальних цінностей у правовій сфері. Однак правовий потенціал соціальних цінностей не є рівнозначним, і саме ця їх відмінність потребує ієрархічної побудови принципів бюджетного права. Методологічно важливим відзначено той факт, що будь-які з принципів бюджетного права (закріплені законодавчо чи ті, що виводяться з норм) діють як регулятори фактичної поведінки суб'єктів правозастосування. Реалізуючи у своїх діях ці принципи, суб'єкти публічного права «вимірюють» свою поведінку згідно зі встановленими правилами, тобто приймають юридично значимі рішення згідно із закріпленими процедурами на основі закону

Розглянута зростаюча роль регуляторного впливу принципів бюджетного права, що зумовлена євроінтеграцією України до Європейського Союзу.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоноване нове вирішення наукового завдання, що полягає у визначенні системи принципів бюджетного права, розкриття сутності загальних і спеціальних (інституційних) принципів бюджетного права та правових форм їх реалізації в сучасних умовах розвитку бюджетних відносин в Україні. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку висновків та пропозицій:

1. Сформульоване визначення «принципи бюджетного права» – це визначальні ідеї (засади, вимоги), правила, які покладено в основу норм бюджетного права, що визначають правові засади функціонування бюджетних відносин. Разом з предметом і методами правового регулювання принципи бюджетного права створюють підґрунтя для вивчення бюджетного права, розвитку бюджетних знань та надають правові орієнтири для регулювання бюджетних відносин і організації бюджетної діяльності.

2. Охарактеризовані принципи бюджетного права як обов'язкові, універсальні, системні взаємоузгоджені утворення, які знаходяться під впливом сучасної ідеології, політики, правового режиму держави, стану її фінансової системи і є впливовими регуляторами бюджетних відносин.

3. Констатовано, що принципи бюджетного права повинні відповідати загальноправовим принципам і є залежними від них. Аналіз сутності загальноправових принципів, тобто законності, верховенства права, рівності, єдності, відповідальності за вину,

свідчить, що вони охоплюють бюджетні правовідносини і складають фундамент побудови принципів бюджетного права, але доказано, що в сучасній бюджетній діяльності непоодинокими є випадки відступу від вказаних загальноправових принципів.

4. Встановлено, що до загальних фінансово-правових принципів належать такі, які відображають особливості правових форм регулювання фінансових відносин і їх різновиду, бюджетних, тобто наступні: плановості, самостійності суб'єктів фінансових правовідносин, гласності, федералізму та пріоритету публічних фінансових інтересів над приватними. Проте особливості правового регулювання бюджетних відносин вимагають встановлення особливих правових приписів.

5. З'ясовано, що в сучасній науковій літературі майже відсутня обґрунтована класифікація принципів бюджетного права України як правового утворення, що містить вимоги розвитку бюджетних відносин. За такими критеріями поділу принципів бюджетного права, як - форма нормативного закріплення, сфера дії у правовому просторі, призначення в регулюванні бюджетних відносин дозволяє надати їх характерні риси. Аналіз умов реалізації бюджетного процесу в Україні і негативних явищ, що склалися в бюджетній діяльності, приводить до висновку про необхідність впровадження у правове поле бюджетного законодавства загальних та спеціальних принципів бюджетного права.

Доведено, що до загальних принципів бюджетного права, дія яких поширюються на всі інститути, що складають систему бюджетного права, належать принципи - цілеспрямованості і правової визначеності бюджетних програм, строковості і періодичності, правової захищеності, узгодженості бюджетної політики та юридичної відповідальності, а до спеціальних (інституційних) принципів бюджетного права, які встановлюють вимоги побудови окремих сфер функціонування інститутів бюджетного права належать принципи бюджетно-матеріальних відносин, принципи бюджетно-процесуальних відносин і принципи міжбюджетних відносин.

6. Доведено, що принципи матеріальної-бюджетної діяльності, визначаються в результаті вивчення, узагальнення та реалізації правових норм, що регулюють відповідну сферу бюджетних правовідносин, оскільки за своєю природою бюджетні правовідносини можуть бути матеріальними або процесуальними і в межах цих правовідносин бюджетна діяльність має матеріальний або процесуальний зміст. Таким чином, доцільно відокремити для аналізу принципів бюджетного права бюджетно-матеріальну та бюджетно-процесуальну діяльність та визначити принципи цієї діяльності. Принципи матеріальної бюджетної діяльності, тобто принцип правової

рівності бюджетів, що складають бюджетну систему України, принцип доступності до загальносуспільних потреб та достатності їх бюджетного фінансування, принцип незалежності бюджетної системи від політики – складають фундамент матеріальної бюджетної діяльності, потрібний для формування бюджетної системи з урахуванням особливостей сучасної економіки та її правового регулювання.

7. Аргументовано, що бюджетно-процесуальна діяльність суб'єктів бюджетних правовідносин здійснюється відповідно до загальних принципів бюджетного права та спеціальних принципів бюджетного процесу, які визначають цілі правового регулювання бюджетних відносин. Враховуючи націленість бюджетного законодавства України європейські цінності та недоліки бюджетно-процесуальної діяльності проаналізовані принципи бюджетного процесу, тобто принцип розподілу бюджетних повноважень між органами представницької та виконавчої влади; принцип спеціалізації бюджетних показників; принцип збалансованості; принцип повноти; принцип обґрунтованості; принцип ефективності та результативності і визначені їх особливості. Вказаний перелік принципів не є вичерпним і може бути доповнений, проте проголошення цих принципів є необхідною умовою для досконалої організації бюджетної діяльності з метою забезпечення інтересів бюджетних споживачів та всіх громадян України.

8. Визначено принципи правового регулювання міжбюджетних відносин, які на сьогодні є безпосередньо закріпленими нормами Бюджетного кодексу України, (принцип бюджетного унітаризму з певними елементами децентралізації; принцип розмежування прав та обов'язків щодо використання коштів, що адресовані споживачам, відповідно до бюджету та забезпечення контролю за їх використанням; принцип відповідального планування бюджетного процесу та недопустимості його змін після затвердження бюджету; принцип недопущення бюджетної заборгованості, що забезпечується в тому числі й шляхом притягнення винних осіб до юридичної відповідальності; принцип забезпечення соціальної справедливості, який проявляється в розмежуванні витрат на соціальні послуги між усіма видами бюджетів та одночасному рівному наданні доходів на такі послуги; принцип вирівнювання податкоспроможності бюджетів як із залученням коштів державного бюджету, так і з місцевих бюджетів при перевищенні ними індексу податкоспроможності відповідного бюджету; інші принципи, зокрема встановлення обмежених сум боргу і запозичень державного та місцевого бюджетів, казначейське обслуговування місцевих бюджетів тощо) та ті принципи

міжбюджетних відносин, які потребують розширеного втілення його нормами, тобто перспективні (принцип бюджетного федералізму, принцип субсидіарності, принцип децентралізації, принцип заохочувального стимулювання розвитку місцевих бюджетів, принцип рівноправності суб'єктів бюджетних відносин і принцип європейського спрямування як перспективи розвитку бюджетного законодавства).

9. Запропоновано при організації бюджетної діяльності враховувати поширення джерел формального визначення принципів бюджетного права і регулювання бюджетних правовідносин, тобто, як свідчить розгляд судової практики, принципи адресовані визначеному колу суб'єктів та застосовуються до конкретних категорій справ (прецедентна форма) або адресовані неперсоніфікованим суб'єктам бюджетного права та розраховані на невизначену кількість разів застосування. Прецедентна форма принципів бюджетного права це зовнішнє текстуальне закріплення, невизначених законодавчо, принципів бюджетного права у судових актах Європейського суду з прав людини, Конституційного суду України та Верховного суду України, яким надана формальна обов'язковість при вирішенні аналогічних справ.

10. Доказано, що принципи бюджетного права загалом та інституційні зокрема, виступають орієнтирами державної регуляторної політики у бюджетній сфері як системоутворюючі фактори розвитку бюджетних правовідносин на базі соціальних цінностей. Зовнішнє закріплення принципів бюджетного права на наднаціональному та національному рівнях свідчить про націлене інтересів України до світових цивілізаційних цінностей розвитку та функціонування бюджетної сфери діяльності. Досягнення такої цілі у бюджетній сфері відбувається через оформлений стійкий зв'язок судової практики та вітчизняного бюджетного законодавства, де перша викриває вади останнього та пропонує правові моделі вирішення спірних питань у частині формування, розподілу та використання бюджетних коштів.

11. Доведено доцільність внесення змін до Бюджетного кодексу України, змінивши назву ст. 7 з «Принципи бюджетної системи України» на «Загальні принципи бюджетного права України», і змінити чинні принципи (єдності бюджетної системи України, збалансованості, самостійності, повноти, обґрунтованості, ефективності та результативності, субсидіарності, цільового використання бюджетних коштів, справедливості і неупередженості, публічності та прозорості) на запропоновані принципи з їх тлумаченням (цілеспрямованості і правової визначеності бюджетних програм, строковості і періодичності, правової захищеності,

узгодженості бюджетної політики та юридичної відповідальності. Спеціальні принципи бюджетного права запропоновано викласти в окремих статтях відповідних розділів Бюджетного кодексу України, тобто ввести зміни до глави 2 «Бюджетна система України та її принципи» шляхом введення принципів бюджетно-матеріальної діяльності, до глави 4 «Бюджетний процес та його учасники» – принципів бюджетно-процесуальної діяльності; до розділу IV «Міжбюджетні відносини» – принципів міжбюджетних відносин, що розкривають правові можливості системно гармонізувати бюджетні відносини на засадах верховенства права, законності, справедливого розподілу суспільних благ і сприятиме зміцненню законності та правопорядку в бюджетній сфері.

12. Аргументовано на підставі розгляду зв'язку судової практики та законодавства, що в євроінтеграційних процесах України виконати зобов'язання щодо наближення вітчизняного законодавства до законодавства Європейського Союзу, зокрема у бюджетній сфері, неможливо без законодавчого закріплення принципів бюджетного права. Така зовнішня форма закріплення принципів бюджетного права виступає точкою перетину законодавства ЄС та вітчизняного бюджетного законодавства на основі спільних соціальних цінностей. Ця властивість принципів бюджетного права розкриває правові можливості системно гармонізувати бюджетні відносини на засадах верховенства права, законності, справедливого розподілу суспільних благ, справедливого балансу між засобами та цілями. В цілому законодавче закріплення принципів бюджетного права сприятиме зміцненню законності та правопорядку в бюджетній сфері.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Коробцова Д. В. Проблеми побудови бюджетного законодавства України / Д. В. Коробцова // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». № 17. – Одеса, 2015. – С. 123–126.
2. Коробцова Д. В. Класифікація принципів бюджетного права України / Д. В. Коробцова // Прикарпатський юридичний вісник. – Вип. 3 (9). – 2015. – С. 178–182.
3. Коробцова Д. В. Ознаки принципів бюджетного права в системі загально правових принципів / Д. В. Коробцова // Електронне наукове фахове видання. Порівняльно-аналітичне право. 29 лютого 2016 р. – Ужгород. – С. 186–189.
4. Коробцова Д. В. Визначення та ознаки принципів бюджетного права України / Д. В. Коробцова // *Legea si Viata*. – № 5. – 2016. – С. 40–44.

5. Коробцова Д. В. Принцип бюджетного федералізму у міжбюджетних відносинах в Україні // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – Вип. 38. Т. 1. – 2016. – С. 160–163.

6. Коробцова Д. В. Сучасний погляд на принцип цільового використання бюджетних коштів в бюджетній системі України / Д. В. Коробцова // Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія». // Наукове видання. – Вип. № 2. – Чернівці, 2016. – С. 92–99.

7. Коробцова Д. В. Контроль за дотриманням бюджетного законодавства як напрям правоохоронної функції держави / Д. В. Коробцова // Правоохоронна функція бюджетного контролю // Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні засади та історико-правові проблеми : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. – Харків : ХНУВС (13 листоп. 2015 р.). – С. 191–193.

8. Коробцова Д. В. Правові основи бюджетного контролю та принципи бюджетного контролю: проблеми співвідношення / Д. В. Коробцова // Всеукраїнська науково-практична конференція «Тенденції та пріоритети реформування законодавства України» (11–12 груд. 2015 р., м. Херсон). – С. 119–122.

9. Коробцова Д. В. Контроль як засіб захисту прав бюджетних споживачів / Д. В. Коробцова // Проблеми забезпечення прав і свобод людини, їх захисту в країнах Європи : II Міжнар. наук.-практ. конф. наук. та практ. прац. (11 груд. 2015 р., Луцьк). – С. 141–143.

10. Коробцова Д. В. Принципи бюджетного права в умовах реформування бюджетних відносин в Україні / Д. В. Коробцова // Міжнародні юридичні науково-практичні конференція на тему : «Людина, суспільство і держава в умовах реформ та інновацій». – Київ. – 2016. – С. 68–71.

11. Коробцова Д. В. Принцип цільового використання бюджетних коштів у бюджетному праві України / Д. В. Коробцова // Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки. Юридичний факультет // Актуальні питання реформування правової системи : XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (Луцьк, 24–25 черв. 2016 р.). – С. 102–105.

АНОТАЦІЯ

Коробцова Д. В. Принципи бюджетного права України. – *Рукопис.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес;

фінансове право; інформаційне право. – Харківський національний університет внутрішніх справ. – Харків, 2016.

У дисертації визначено види принципів бюджетного права України та охарактеризоване їх зміст. Проаналізована сутність загальноправових та загальних фінансово-правових принципів і їх вплив на принципи бюджетного права. Розглянуто загальні та спеціальні (інституційні) принципи бюджетного права. Доведено, що бюджетна діяльність потребує встановлення чітких правових приписів у бюджетному законодавстві і їх дотримання. Визначені судова та прецедентна форми вияву принципів бюджетного права і сформульовано пропозиції щодо вдосконалення правових засад регулювання бюджетних відносин.

Ключові слова: принципи права, бюджетне право, загальноправові принципи, загальні фінансово-правові принципи, система принципів бюджетного права, класифікація принципів бюджетного права, бюджетний процес, міжбюджетні відносини, законодавча форма, прецедентна форма.

АННОТАЦИЯ

Коробцова Д. В. Принципы бюджетного права Украины. – *Рукопись.*

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.07 – административное право и процесс; финансовое право; информационное право. – Харьковский национальный университет внутренних дел. – Харьков, 2016.

Диссертация посвящена анализу видов принципов бюджетного права Украины и охарактеризовано их содержание. Доказывается, что принципы бюджетного права должны соответствовать общеправовым принципам и являются зависимыми от них. Рассмотрение сущности общеправовых принципов, свидетельствует, что они охватывают бюджетные правоотношения и составляют фундамент построения принципов бюджетного права, но в современной бюджетной деятельности нередки случаи отступления от указанных принципов. Установлено, что общие финансово-правовые принципы отражают особенности правовых форм регулирования финансовых отношений и их разновидности, бюджетных, что требует установления четких правовых предписаний.

Проанализированы критерии классификации принципов бюджетного права Украины и охарактеризованы виды.

Сформулированы общие и специальные принципы бюджетного права. К общим принципам бюджетного права, действие которых распространяется на все институты, составляющие систему бюджетного права, принадлежат принципы – целеустремленности и правовой определенности бюджетных программ, срочности и периодичности, правовой защищенности, согласованности бюджетной политики и юридической ответственности. К специальным (институциональным) принципам бюджетного права относятся, устанавливающие требования построения отдельных сфер функционирования институтов бюджетного права, то есть принципы бюджетно-материальных отношений, принципы бюджетно-процессуальных отношений и принципы межбюджетных отношений. Специальные и общие принципы бюджетного права взаимосвязаны, однако в случаях коллизии между ними преимущественную силу имеют общие принципы бюджетного права. Рассмотрены принципы материальной бюджетной деятельности.

Аргументировано, что бюджетно-процессуальная деятельность субъектов бюджетных правоотношений осуществляется в соответствии с общими принципами бюджетного права и специальными принципами бюджетного процесса.

Определены принципы правового регулирования межбюджетных отношений, которые на сегодня являются непосредственно закрепленными нормами Бюджетного кодекса Украины, и те принципы межбюджетных отношений, требующих расширенного воплощения его нормами, то есть перспективные

Определены судебная и прецедентная формы проявления принципов бюджетного права и сформулированы предложения по совершенствованию правовых основ регулирования бюджетных отношений. Предлагается авторское определение прецедентной формы принципов бюджетного права. Изучена связь судебной практики и законодательства, что позволило прийти к выводу, что в евроинтеграционных процессах Украины выполнить обязательства государства по приближению отечественного законодательства к законодательству Европейского Союза, в частности в бюджетной сфере, невозможно без законодательного закрепления принципов бюджетного права.

Ключевые слова: принципы права, бюджетное право, общеправовые принципы, общие финансово-правовые принципы, система принципов бюджетного права, классификация принципов бюджетного права, бюджетный процесс, межбюджетные отношения, законодательная форма, прецедентная форма.

SUMMARY

Korobtsova D. V. Principles of budget law Ukraine. – *Manuscript*.

The thesis for the degree of candidate of legal sciences, specialty 12.00.07 – administrative law and process; finance law; information law. – National University of Internal Affairs. – Kharkiv, 2016.

The thesis certain kinds principles of budget law Ukraine and described their content. The essence of general legal and general financial and legal principles and their impact on the principles of budgetary law. The general and specific (institutional) principles of the budget law. Proved that budgetary activities requires establishing clear legal requirements in the budget legislation and compliance. Designated court and case-form expression of the principles of budgetary law and formulated proposals to improve the legal framework regulating the budget relations.

Keywords: principles of law, budget law, general principles, general financial and legal principles, principles of the budget system law, classification principles of the budget law, the budget process, intergovernmental relations, legal form, case shape.

Формат 60×90/16. Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.

Тираж 100 прим.

Видавець і виготовлювач

Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. Л. Ландау, 27, м. Харків, 61080.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.